

TÜRK BASININDA OBJEKTİFLİK FAZİLET PARTİSİ'NİN KAPATILMASI ÖRNEĞİ

Tülay Bektaş Şeker*

ÖZET

Haberciliğin temel ilkelerinden biri olarak kabul edilen objektiflikle ilgili çeşitli tartışmalar yapılmaktadır. Bazı araştırmacılar objektifliğin haberin temel gereklerinden biri olduğunu görüşünde birleşirken bazıları da haberlerin toplumsal, ekonomik ve siyasal faktörlerden bağımsız bir şekilde objektif ve tarafsız olamayacağını savunmaktadırlar. Bu çalışma, Türk basınına mensup bazı gazetelerin eleştirel yaklaşımıcılar tarafından savunulan fikir doğrultusunda objektif olamayacağını ortaya koymuştur.

Anahtar sözcükler: Objektiflik, haber, ideoloji, haber söylemi analizi.

OBJECTIVITY IN TURKISH PRESS THE CASE OF CLOSURE OF THE FAZİLET PARTY

ABSTRACT

It will make some kind of discussion about objectivity the basic element of news. Some of the researchers are in the opinion that objectivity is a must about news, but also there are some researchers who think that the news can not be objective and neutral, they are dependent on social, economical and political factors. This work with critical approach defend the opinion that some newspapers of the Turkish press can not be objective.

Keywords: Objectivity, news, ideology, news discourse analysis.

GİRİŞ

Habercilik açısından objektiflik en genel anlamıyla, haberi yazanların habere konu olan olayları kendi yorumlarını katmadan, kendi görüş açılarından dışında tarafsız bir gözle izlemelerini ve aktarmalarını anlatır.

Objektifliğin bir basın kuralı haline gelmesi 19. yüzyılda gerçekleşmiştir ve bugün de basın meslek ilkeleri yoluyla objektifliği sağlamaya ve korumaya yönelik tedbirler alınmaktadır. Objektiflik günümüzde haberin temel gereklerinden biri sayılmaktadır. Bir gerçeğin tek yanlı sunumu, ciddi haber gazeteciliğine ters bir davranış olarak kabul edilmektedir. Bir haberin objektif olduğunun kabul edilebilmesi için haberi yazan kişinin olayı farklı yönleriyle ele alması, dengeli ve tarafsız davranabilmesi gerekir. Haber yazarken kesinliğe ve realizme uymak, haberde tüm ana geçerli noktaları sunmak, yorum ile olguları birbirinden ayırmak, muhabirin kendi tutumu, yorumu veya katılımını azaltmak, kişisel tercihlerini habere yansıtmasını önlemek, habere konu olan her kesimin görüşlerine yer vermek objektifliği sağlamaya yönelik diğer ilkeler olarak sıralanabilir (Tokgöz 2000: 311).

Haberde objektiflik önce yazımında, sonra yayınında olmak üzere iki aşamada değerlendirilmektedir. Yazımla ilgili ilkeler, habere, muhabirin öznel görüşünün girmemesi, metnin olayın bütün yönlerin anlatılması, kaleme alınış biçiminde tarafsızlık, haberin ön yargı taşıması, eksik yön bulunmaması gibi kurallardır. Haberin okunduğu, dinlendiği ya da izlendiği anda birilerinin lehinde veya aleyhinde anlaşılması da haber yazımının nesneliliği ile ilgili ölçütlerdendir. Haberin yayımlandığı kitle iletişim aracında nasıl konumlandırıldığı, ne uzunlukta verildiği, ilk cümle ve paragrafta ne söylendiği gibi hususlar ise haberin yayını sırasında nesnel davranılıp davranılmadığını ölçmekte kullanılabilecek kriterlerdir (Güz 1997: 50-51)

Objektifliğin sağlanabilmesi için ortaya atılmış bazı ilkeler bulunmaktadır (Tokgöz 2000: 311):

1. “Bir sorunu farklı yönleriyle ele alarak ve sunarak dengeli ve tarafsız olmak
2. Haber yazarken kesinliğe ve realizme uymak.
3. Haberde tüm ana geçerli noktaları sunmak.

* Arş. Gör. Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi

4. Yorum ile olguları birbirinden ayırmak, fakat fikri geçerli olarak kabul etmek.

5. Yazarın kendi tutumu, yorumu veya katılımının etkisini azaltmak.

6. Aykırı, yanlı olma ve hınç alma amaçlarından kaçınmak.”

Eleştirel yaklaşımçılar ise haberlerin toplumsal, ekonomik ve siyasal faktörlerden bağımsız bir şekilde objektif ve tarafsız olamayacağını savunurlar. Onlara göre medya, belli bazı kaynaklar aracılığıyla egemen ideolojinin yeniden üreticisi durumundadır. Haberin yapılanmış bir süreç olduğunu öne süren eleştirel yaklaşımçılar, haber üretim sürecinin haberin objektif ve tarafsız olarak yansıtılabileceği yanılsaması üzerine kurulduğunu savunmaktadırlar.

Hackett (1998) objektiflik paradigmasının önemini yitirdiğini ileri sürmektedir. Nesnellüğün temeli olan dengelik birbiri ile çarpışan ancak aynı meşruiyet düzeyine sahip olmayan görüşler söz konusu olduğunda hiçbir zaman kurulamaz. Örneğin uluslararası ilişkilere dair haberlerde, dış politika haberlerinde gazetecilerin kendi ülkelerinin hasmı lehine bir denge gözetmeleri beklenemez. Ayrıca, habercilerin ideolojik tavırlarından kaynaklanan siyasal yanlılık ve aracın özelliklerinden veya ticari haber programcılığında kaynaklanan yapısal yanlılık, nesnellığı ayrı ayrı imkansız kılan durumlardır. Yansız ve değer yargısı taşımayan bir enformasyonun varlığı mümkün değildir. Enformasyon sözcüğü her anlamıyla bir gücü temsil etmektedir ve böyle bir gücün yansız olması düşünülemez. Haberlerdeki her sözcük, her kavram, her tümce, her paragraf, her konu ve her resim belli bir anlam taşır (Erdoğan ve Alemdar 1990: 57).

Edgar (1998: 141-149)'a göre gazeteci nesnel olamaz, çünkü gazeteciliğin nesnel olabilmesi, bir eylem biçimindeki olayın, haber olarak aktarılmasından önce, bozulamayacak biçimde yorumlanmış olmasını gerektirir. Haber aktarımı yorumlama sürecindeki bir uğraktır ve seçilen özgül yorum gazetecilerin ve okuyucuların ufukları gereğince yanlıdır. Bir haberi, gerçekleri çarpıttığı için eleştirmek tutarlı olmaz, çünkü en iyi yorum bile gerçekliği çarpıtmak zorundadır.

Schiller (1993: 24) de teoride medyanın yansız olduğunun varsayılmasına rağmen uygulamada objektif bir medyanın var olmadığını belirtmektedir. Schiller, haberlerde hakkaniyetten yansızlıktan zaman zaman uzaklaşıldığının medya çalışanları tarafından da kabul edilen bir gerçek olduğunu savunmaktadır. Medya kuruluşlarının tamamının ticari kuruluşlar olması ve gelirlerini reklamlardan elde etmesi onların objektif olmamasına yol açan önemli bir etkenidir.

Haber içeriğinin kişisel, mesleki, siyasal, ideolojik, sosyal/kurumsal ve ekonomik faktörlerin etkisiyle şekillendiğini ileri süren Çebi (1997: 40) de haber içeriğinin objektifliği iddiasının bir efsaneden ibaret olduğunu ortaya koymaktadır. Objektiflik iddiasının, çoğunluğun çıkarları yönünde oluşmamış bir düzenin, istikrarı ve devamını temin için ve çoğunluğun desteğini kazanmada, egemen ideolojinin temsilcisi kitle iletişim araçları ve iletişimcilerin amaçlarına hizmet ettiğini belirten Çebi, bu durumu en çok kitle iletişim araçlarının egemen ideolojinin hizmetinde olmasına bağlamaktadır.

Objektifliğin teoride ve uygulamada mümkün olmadığı görüşünü Türkiye’de sektörde çalışan gazeteciler ve akademisyenler de benimsemektedir. Talu (1999: 18-20), objektifliği bir mit olarak değerlendirmekte, gerçekte maskeli bir sübjektifliğin hakim olduğunu savunmakta, çözüm olarak objektiflik maskesinin yırtılıp, açık, dürüst sübjektifliğin tesisini ve onaylanmasını istemektedir. Engin (1999: 27-29) de bugünün koşullarında Türkiye’de objektifliğin mümkün olmadığını belirtmektedir. Gönensin (1997: 27), nesnellüğün kuramsal olarak imkansızlığını ele alan görüşleri değerlendirdikten sonra, kaynağı gizlememek, kişisel görüşünü habere katmamak, karşı görüşlere başvurmak gibi teknik ilkelerin kullanılmasının dar anlamda haberde nesnellığı sağlayabileceğini ama kuramsal yaklaşımların öngördüğü türden bir nesnellüğün mümkün olamayacağını kabul etmektedir. Tılıç (1998), Türk ve Yunan gazetecileriyle yaptığı görüşmeler sonunda hazırladığı araştırmada, her iki ülkedeki gazetecilerin özellikle milli konularda objektiflikten uzak yaklaşımlarını kabul ettiklerini belirtmektedir. Aynı saptama Türk gazetecileri için İrvan (1999) tarafından da yapılmaktadır. Williams

(1998) da özellikle savaş dönemlerinde gazetecilerin kendi ülkeleri lehine objektiflik kuralını çiğnediklerini çarpıcı örneklerle anlatmakta, böyle durumlarda gazetecinin yanlı davranışlarının, kamunun kendi ülkesinin içinde bulunduğu savaşla ilgili gerçekleri öğrenmesini engellediğini belirtmektedir.

Bu çalışmanın uygulama kısmında Türk Basını'nı temsilen Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman gazeteleri incelemeye tabi tutulmuş, gazetelerin seçiminde temsil ettikleri siyasi çizgiler göz önünde bulundurulmuştur. Bilindiği üzere Cumhuriyet merkezden sola doğru bir çizgiyi, Zaman ise merkezden sağa doğru bir çizgiyi temsil etmektedir. Hürriyet'in çalışmaya dahil edilmesinin nedeni ise merkezde yer alan bir gazete olmasıdır. Haberlerin incelenme zamanı 15 Haziran 2001 - 30 Haziran 2001 tarihleriyle sınırlandırılmıştır. İnceleme zamanındaki bu sınırlandırmanın nedeni, Fazilet Partisi'nin 22 Haziran 2001'de kapatılması, gazetelerin konuyla ilgili haberlerini ağırlıklı olarak bu dönem içerisinde yayınlamalarıdır. Çalışmanın konusu FP'nin kapatılmasıyla ilgili haberlerle sınırlandırılmış, partinin kapatılmasının ardından yaşanan ayrılıklar, kurulan yeni oluşumlar analiz kapsamına dahil edilmemiştir.

Haberlerin incelenmesinde başvurulan yöntem, van Dijk (1988)'in, medya ideolojisini ortaya çıkaran bir yöntem olarak sunduğu "söylem analizi"dir. van Dijk'in makro ve mikro yapı olarak belirlediği analiz yönteminde, makro yapıyı oluşturan tematik ve şematik unsurlar çözümlenmektedir. Tematik çözümlenmede, üst başlık, başlık, alt başlık, spot ve haber girişleri incelenirken, şematik çözümlenmede, durum tanımları ve yorum bölümleri ele alınmaktadır. Mikro yapı incelemesinde ise, metnin sentaktiği, kelime ve deyim seçimleri ile retorik çözümlenmeler esas alınmaktadır.

van Dijk (1988: 30), söylem analizi modelini iki bölüm halinde uygulamaktadır: "Makro yapı ve mikro yapı." Makro yapı bölümü, tematik ve şematik çözümlenme olmak üzere iki başlık halinde incelenir. Tematik çözümlenmede, üst başlık, başlık, alt başlık, spot ve haber girişleri incelenmektedir. Her haber metni belli temaların hiyerarşik örgütlenmesinden oluşur ve okuyucu haberleri bu ilişkiye göre okur. van Dijk, başlıkların genelde siyah ve büyük pun-

tolarla, haber girişlerinin de siyah puntolarla verilebileceğini ve başlıkların metnin tematik cümlesiyle uyumlu olabileceğini belirtir. Söylem analizi açısından başlıkların ve haber metninin tutarlı olup olmaması önemlidir. Makro yapının diğer bir unsuru olan şematik çözümlenme ise, durum ve yorum bölümlerinden oluşmaktadır. Durum bölümünde, olayla ilgili bilginin tamam olup olmadığına bakılır, ana olayın işleniş biçimi ele alınır, sonuçlar değerlendirilir. Yorum kısmında ise, haber kaynakları ve habere konu olmuş olayın taraflarının sözlü tepkileri incelenir.

Mikro yapı çözümlenmesinde, sentatik ya da sözdizimsel, bölgesel uyum, kelime seçimleri ve haberin retorikliği ele alınır. Cümlelerin kısa-uzun, basit-karmaşık ve aktif-pasif durumları incelenir. Bölgesel uyumda ise, art arda gelen cümlelerin ve cümlenin bölümlerinin birbirleriyle olan ilişkisine bakılır. Kelime seçimleri çözümlenmenin en önemli bölümlerinden biridir. Haberin retorikliğinde ise, kafiye ve çağrışım gibi sesli işlemler, anlatım koşutluğu gibi söz dizin işlemleri ile kıyas ve mecaz gibi anlam-bilimsel işlemler incelenir. Benzer biçimde, haber anlatımlarında abartma veya küçültme işlevi gören kelimeler kullanılabilir, cümlelerde zıtlıklar, anlatımda doruk noktası oluşturmak için öne çıkarılabilirler. Haberlerde doğru olup olmadığına bakılmaksızın sürekli rakam ve sayı verilebilir. Haberin ikna edici olması için olayın taraf ve tanıklarından alıntılar yapılır. Tırnak içinde yapılan alıntılar vasıtasıyla muhabirler kendileri yorum katmaksızın olayı yorumlamış olurlar. Haberlerde kullanılan fotoğraflar da ikna ediciliği ve inandırıcılığı sağlayan unsurlardır. Böylece haberi yazanlar doğruluklarını, dolayısıyla da objektifliklerini edebi olarak vurgulamış olurlar (van Dijk 1988: 28).

FAZİLET PARTİSİ'NİN KAPATILMASIYLA İLGİLİ HABERLERİN TÜRK BASININDA ELE ALINIŞI

İnceleme kapsamında bulunan Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman gazetelerinin Fazilet Partisi'nin kapatılmasıyla ilgili haberlere kararın açıklandığı 22 Haziran 2001 tarihinden birkaç gün önce ve sonraki günlerde ağırlıklı olarak yer verdikleri görülmektedir.

1. Cumhuriyet Gazetesi

Cumhuriyet gazetesinin 21 Haziran 2001 tarihli sayısında Fazilet partisinin kapatılmasıyla ilgili manşetten verilen haber, “Fazilet’e kötü haber” ana başlığıyla ve “FP’nin kapatılma davasının ertelenmesi talebi Anayasa Mahkemesi’nce geri çevrildi” üst başlığıyla verilmiştir. Haberde bir spot kullanılmış ve spota başlık olarak FP üyelerine suçlama niteliği taşıyan “AİHM’yi kullandılar” cümlesi seçilmiştir. Spotta ise, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin RP hakkındaki kararının RP’lilerin avukatı tarafından FP’lilere ulaştırıldığı ve FP’nin de bu kararı “jet hızıyla” Anayasa Mahkemesi’ne iletildiği ancak mahkemenin FP’nin erteleme isteğini kabul etmediği belirtilmektedir.

Haberin girişinde FP’nin kapatılma telaşına kapıldığı ve kapatılma kararını ertelemek için “benzeri görülmemiş ilginç bir yöntem” izlediği yorumunda bulunmaktadır. Haberde tematik yapı incelemesine göre öne çıkarılan konu, AİHM kararının resmen açıklanmasına fırsat verilmeden Anayasa Mahkemesi’ne sunulması, FP’lilerin bunu erteleme için kullanmasıdır. Tematik olarak öne çıkarılan diğer bir konu ise, Anayasa Mahkemesi Başkanvekili Haşim Kılıç’ın, erteleme isteğinin reddedildiğine ilişkin açıklamasıdır. Haberde, FP yönetiminin bu sürpriz girişim öncesinde bazı kaynaklarla yazıştığı, RP’yi savunan Fransız avukatın bir gün önce AİHM kararını Ankara’ya faksлады, AİHM’nin “örgütlenme özgürlüğü” açısından RP lehine karar verdiği, kararının henüz resmi bir nitelik kazanmadığı, FP’li milletvekilleri Şeref Malkoç ile Mustafa Kamalak’ın dilekçe hazırladıkları, Genel Başkan Kutan’ın Başbakan Yardımcısı Hüsamettin Özkan’la görüştüğü arka plan bilgi olarak verilmektedir.

Haberin van Dijk’ın belirttiği tematik unsurlar doğrultusunda hazırlandığı, başlıkların birbirleriyle ve haber metniyle uyumlu olduğu, spotta haberin özetinin aktarıldığı, haber metninde olay hakkında, olayın öncesi ve sonrası hakkında bilgi verildiği görülmektedir. Haber şematik olarak ele alındığında ise, “durum” bilgilerinin tam olduğu, olayla ilgili tarafların yorumlarının tırnak içerisinde olduğu gibi aktarıldığı görülmektedir. Bu haberde görüşleri öne çıkarılan kişiler çoğunlukla FP’li milletvekilleridir ve milletvekillerinin görüşleriyle ilgili

olarak “savundu”, “iddia etti” gibi fiiller kullanılmış ve muhabirin bu düşüncelere katılmadığı izlenimi verilmiştir.

Cumhuriyet’in bir sonraki gün yayımlanan sayısının manşeti de FP ile ilgili habere ayrılmıştır. “FP için karar günü” (22 Haziran 2001: 1) ana başlığının altında farklı kesimleri konu eden üç farklı haber bulunmaktadır. “Taşlar yerinden oynayacak” cümlesinin başlığa taşındığı ilk haberde, Anayasa Mahkemesi’nin FP’nin kapatılması davasına ilişkin incelemesini tamamladığı duyurulmakta, kararın haberin yayımlandığı gün açıklanacağı bildirilmektedir. Tematik incelemeye göre ele alındığı zaman haberin ana temasını başlıktan da anlaşılacağı üzere kapatılma kararının ardından siyasette yaşanacak gelişmeler oluşturmaktadır. Gazete, kapatılma kararının gerçekleşmesi halinde siyasette taşların yerinden oynayacağı, 20 milletvekilinin parlamenterliğinin düşürüleceği ve erken seçime gidileceği şeklinde çıkarımlarda bulunmaktadır.

Haberin iç sayfada işlenen devamında ise, “Siyasetin yazgısı çizilecek” (Cumhuriyet 22 Haziran 2001: 5) ana başlığı ve “Karar bugün açıklanıyor” üst başlığı kullanılmıştır. Haberin girişini, spotta olduğu gibi Anayasa Mahkemesi’nin incelemelerini tamamladığı, Mahkeme Başkanı Mustafa Bumin’in kararın içinde bulunulan gün açıklanacağını bildirdiği şeklinde bilgiler oluşturmuş ve haber bu bilgiler üzerine kurulmuştur. Haberde, Anayasa Mahkemesi üyelerinin isimleri, FP’nin kapatılma gerekçesi, üyelerin davayla ilgili görüşmeleri, kanıtların değerlendirilmesi, üyelerin konuyla ilgili ayrı ayrı söz almaları arka plan bilgiler olarak aktarılmaktadır. Haberin devamında muhabirin, mahkemenin vereceği kararın FP’nin geleceğini belirleyeceği, kapatılma kararının yalnızca FP’nin değil, Türk siyasetinin de yazgısını değiştireceği, 20 milletvekilinin parlamenterliğinin düşürülmesi halinde erken seçime gidileceği yönünde yorumlarda bulunduğu saptanmış, muhabir iddiasına kanıt olarak konuyla ilgili anayasa maddesine haber içerisinde yer vermiştir. Muhabirin karar açıklanmadan konuyla ilgili bu tür çıkarımlarda bulunması gazetenin konuyla ilgili beklentisini ve bu yönde kamuoyu oluşturma çabasını ortaya çıkarmaktadır. Haberin devamında Başkan Bumin’in açıklaması tırnak içerisinde verilmektedir. van

Dijk'e göre haberde resmi kaynaklara başvurmak inandırıcılığı arttırmak için kullanılan bir yöntemdir. Yapılan açıklamanın tırnak içerisinde verilmesi, muhabirin olayı kendi yorumunu katmadan yorumlaması anlamına gelmektedir.

Tematik incelemeye göre haberde, üst ve alt başlık arasında uyum bulunmakta, başlıklarda ve spotta verilen bilgiler metni özetlemektedir. Makro yapı çözümlemesinin diğer bir unsuru olan şematik çözümleme açısından bakıldığında, FP'nin kapatılmasıyla ilgili kararın ana olay olduğu, bu kararın doğuracağı sonuçlara, olaya ait arka plan bilgilere yer verildiği görülmektedir. Bu bilgiler ana metnin "durum" kısmını oluşturmaktadır. Haberin yorum bölümünde ise, "birincil tanımlayıcıların" açıklamalarının olduğu gibi aktarıldığı görülmektedir.

Anayasa Mahkemesi'nin FP'nin kapatılması yönündeki kararını açıklamasının ardından Cumhuriyet bu gelişmeyi birinci sayfadan üç ayrı haberle duyurmuştur. Gazetenin olayla ilgili ana haberi "Fazilet de kapatıldı" (23 Haziran 2001: 17) ana başlığını taşımaktadır. Habere üst başlık olarak, "Anayasa Mahkemesi Nazlı Ilıcak ve Bekir Sobacı'nın milletvekilliğinin düşürülmesine karar verdi" cümlesi seçilmiş ve milletvekili isimleri hem koyu hem de altı çizili olarak vurgulanmıştır.

Habere ait üç spot bulunmaktadır, "Oyçokluğu" başlığının atıldığı ilk spotta, 25 ay 15 gün süren davanın önceki gün sonuçlandığı belirtilerek kabul ve ret oyları kullanan mahkeme üyelerinin isimleri aktarılmaktadır. Haberde kullanılan ikinci spot ise, "Yasaklar" başlığını taşımaktadır. Bu spotta Yüksek Mahkeme'nin FP'nin kapatılan RP'nin devamı olduğu iddiasını reddettiği belirtilmekte ve bu karara muhalif kalan üyelerin isimleri sıralanmaktadır. Spotta ayrıca milletvekilliği düşürülen ve siyaset yasağı getirilen isimler aktarılmaktadır. Üçüncü spotta ise, "Malları Hazine'ye" başlığı atılmış ve mahkeme FP'nin, RP'nin devamı olmadığını kabul etmesine rağmen, spotta "FP'nin mallarının da Hazine'ye devredilmesi kararlaştırıldı" cümlesi kullanılarak RP ile FP arasında ilişki bulunduğuna dikkat çekilmiştir. Spotta ayrıca, kapatma davasının 7 Mayıs 1999'da açıldığı, davanın süresi ve karar oturumunu izleyen yerli ve yabancı basın kuru-

luşları hakkında arka plan bilgileri verilmektedir.

Haberin girişi incelendiği zaman ana temanın FP'nin kapatılması olduğu ve devamda da aynı konunun arka plan bilgilerle desteklenerek verildiği görülmektedir. Spotlarda haberin özeti verilmiş, haberin girişi de aynı bilgilerin tekrarı şeklinde oluşturulmuştur. Haberin devamında Anayasa Mahkemesi Başkanı Mustafa Bumin'in konuya ilişkin açıklamaları madde madde ve tırnak içerisinde verilmiş, muhabir olayı yeniden yorumlama ihtiyacı duymamıştır.

Haberin devam sayfasındaki kısmında ise ilk sayfadakinden farklı olarak "Fazilet Partisi de kapatıldı" (23 Haziran 2001: 17) cümlesi başlığı oluşturmaktadır. Gazetenin bu başlıktan da anlaşılacağı üzere FP'nin, kapatılan RP'nin devamı olduğuna dair iddiası mevcuttur. Haberde ayrıca, kapatma davasını Yargıtay Başsavcısı Vural Savaş'ın açtığı, iddianamenin daha sonra göreve gelen Sabih Kanadoğlu tarafından da desteklendiği, Anayasa Mahkemesi'nde önceki gün "hareketli ve heyecanlı" bir gün yaşandığı, karar oturumunu izleyen basın mensuplarının sayısı gibi arka plan bilgilere yer verilmektedir. Muhabir, rakamlara dayanarak kurduğu haber retoriği ile inandırıcılığı arttırmaya çalışmış, yine rakamlara dayanarak ve önceki günkü ortamı anlatmak için kullandığı ifadelerde abartılara yer vererek kamuoyuna olayın çok önemli olduğuna dair mesajlar vermiştir.

Cumhuriyet'te yayınlanan bu haberin başlıklarının ana tema olan FP'nin kapatılması ile uyumlu olduğu, spotların ve haber girişlerinin olayı özetlediği saptanmıştır. Haberde kullanılan birincil tanımlayıcılarla haberin inandırıcılığı arttırılmaya çalışılmış, yine metin içerisinde verilen rakamlar ve abartılı ifadeler haberin retoriğini oluşturmuştur. Muhabirin haberde yorum yapmaktan kaçınmadığı ve özellikle FP, RP ilişkisi konusunda çıkarımlarda bulunduğu tespit edilmiştir.

Aynı gün Cumhuriyet'te yayınlanan diğer bir haber, "32 yıllık serüvende dördüncü deneyim" (23 Haziran 2001:1) başlığı taşımaktadır. Spotsuz olarak yayınlanan haberde görsel malzeme olarak Cumhuriyet'in RP kapatıldığı zaman yayınlanan sayısı, Erbakan ve Çiller'in,

Erbakan ve FP Genel Başkanı Kutun'ın birlikte görüntülendikleri resimleri kullanılmıştır. Sayfa bütün olarak ele alındığı zaman gazetenin, Erbakan tarafından kurulan bütün partilerin kapatıldığı mesajını iletildiği, haberlere atılan başlıklarla da bu fikri desteklediği görülmektedir. Erbakan'ın siyasi yaşamını konu alan bu haberde, "Siyasal İslam, Milli Görüş Hareketi, Erbakan'ın liderlik serüveni, laiklik, Atatürk devrimleri" gibi kelimeler öne çıkarılmaktadır. Muhabirin bu kelimeleri birarada kullanması, ikili karşıtlık unsurundan yararlandığını ve haberin inandırıcılığını arttırmaya çalıştığını ortaya koymaktadır. Haberin ana teması, Erbakan'ın bugüne kadar kurduğu partiler ve bu partilerin kapatılmalarıdır. Bu açıdan bakıldığı zaman başlık ile haber metni arasında uyum olduğu söylenebilir. Erbakan ve onun tarafından kurulan partilerin ele alındığı haberin "durum" kısmının tamamen background bilgilerden oluştuğu görülmektedir. Haberi yazan muhabirin sübjektif yorumlarının yer aldığı haberde, partilerin liderleri "emanetçiler", kurulan partiler "Milli Görüş partileri" olarak nitelendirilmekte ve Milli Görüş partilerinde tek değişmeyen "32 yıllık kadro ve Erbakan egemenliği" olduğu yorumunda bulunmaktadır.

Cumhuriyet'in 24 Haziran 2001 tarihli sayısında konuyla ilgili yayınladığı haber, gazetenin FP'ye yaklaşımını ortaya koyar niteliktedir. Haberin birinci sayfada sadece başlığı bulunmaktadır ve başlık, aynı sayfada verilen çarşafly bayanların yer aldığı görsel malzemeyle desteklenmiştir. "İslamcı vampirler yasaklandı" (24 Haziran 2001: 5) başlığının ve "Dış basın FP'yi yorumladı" üst başlığının kullanıldığı haberin ana teması, FP'nin kapatılması kararına dış basının yaklaşımıdır. Haberin spotu ele alındığı zaman başlıkla spot arasında bir bütünlük ve uyum olmadığı görülmektedir. Spotta, kapatma kararını Avrupa basınının Türkiye-AB ilişkileri açısından değerlendirdiği, İran'da yayınlanan Tahran Times gazetesinin ise, bu kararın arkasında TSK'nın bulunduğu yönünde yayın yaptığı duyurulmaktadır. Cumhuriyet, İran gazetesinin yaklaşımını "öne sürdü" fiiliyle vererek, buna iddia olarak baktığını ortaya koymaktadır. Haberin girişinde, İngiltere'de yayınlanan The Guardian gazetesinin Türkiye-AB ilişkileri konusundaki değerlendirilmesi verilmekte, daha sonra The Independent gazetesinin,

Cumhuriyet'in de başlığa taşıdığı "Mahkeme İslamcı vampirleri yasakladı" başlıklı haberi aktarılmaktadır. İngiliz, Alman ve Yunan basınlarının farklı yorumlarının yer aldığı haberde, dış basında yer alan FP hakkındaki en olumsuz yaklaşımın, Cumhuriyet tarafından başlığa taşınması, gazetenin parti hakkındaki düşüncesini ve ideolojik yayın anlayışı çerçevesinde tarafsız olamayacağını ortaya koymak açısından önemlidir. Cumhuriyet dış basında yer alan, FP milletvekillerinin MHP'ye geçebileceği, FP'nin kapatılmasının Türkiye'de siyasi istikrarsızlığa yol açacağı, kapatma kararının AB'nin tepkilerine yol açabileceği yönündeki haberlere iddia olarak yaklaşmakta ve "öne sürdü, iddia etti, ileri sürdü, savundu" gibi fiillerle bu görüşlere katılmadığını göstermektedir. Muhabirin bu fiiller dışında yorumu bulunmamakta, olay dış basında yer aldığı şekliyle aktarılmaktadır.

2- Hürriyet Gazetesi

Hürriyet'in "FP davasında şok gelişme" (21 Haziran 2001) başlıklı haberinde eleştiri oklarını Başbakan Ecevit'e yönelttiği görülmektedir. Spotta, Ecevit'in "sürpriz bir şekilde devreye girdiği, FP'ye 'Anayasa'yı hemen değiştirelim', Yüksek Mahkeme'ye ise 'davayı ertelleyelim' mesajı yolladığı" belirtilmektedir. "Özkan'ı yolladı" ara başlığı altında ise, olay öncesi gelişmeler hakkında bilgi verilmekte, Ecevit'in Hüsamettin Özkan'ı, Kutun'a gönderdiği, parti kapatmayı zorlaştıracak anayasa değişikliği için destek istediği belirtilmektedir. Haberde yer alan diğer bir ara başlık, "Ecevit: Ertelensin" cümlesinden oluşmakta, bu spotta da Kutun'un Ecevit'e olumlu cevap verdiği ve Anayasa Mahkemesi'ne davanın ertelenmesi için dilekçe sunduğu, bu olayla aynı saatlerde Ecevit'in de FP davasının ertelenmesi temennisinde bulunduğu belirtilmektedir. Habere ait üçüncü ara başlık ise, "Mahkemeden ret" şeklindedir. Ecevit ve Kutun'ın istediğinin Anayasa Mahkemesi tarafından reddedildiğinin duyurulduğu bu kısımda, Başkan Bumin'in Ecevit'in tavrı konusundaki açıklaması tırnak içerisinde aktarılmaktadır.

Aynı tarihli Cumhuriyet gazetesinde FP'nin erteleme talebini, AİHM'nin RP'nin kapatılmasıyla ilgili aldığı karar doğrultusunda Anayasa Mahkemesi'ne iletildiği belirtilmiş, Başba-

kan Ecevit'le ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Hürriyet gazetesinin ise bu konudaki haberi tamamıyla Ecevit üzerine kurduğu görülmektedir. Gazetelerin aynı olayla ilgili birbirinden bu kadar farklı yaklaşımlar sergilemeleri, hükümet ile ilişkiler doğrultusunda değerlendirilebilir. Bu iki farklı yaklaşım okuyucunun, hangi haberin doğru olduğu konusunda şüphe duymasına yol açmaktadır.

Haber, Gündem sayfasına "Dinlemediler" (Hürriyet 21 Haziran 2001: 18) ana başlığıyla aktarılmış, spotta yine olay öncesi görüşmelerden ve mahkemenin verdiği ret kararından bahsedilmiştir. Devam sayfasında da "Ecevit'in, FP için karar aşamasına gelindiği bir sırada sürpriz biçimde devreye girdiği, davanın ertelenmesinin faydalı olacağı yönünde açıklama yaptığı ancak girişiminin sonuçsuz kaldığı" ifadelerine yer verilmektedir. "Ecevit'ten Kutan'a", "Kutan'dan Bumin'e", ara başlıkları altında haberin "durum" kısmını oluşturan olay öncesine ait bilgiler, görüşmeler aktarılmakta, "Oybirliği ile ret" başlığı ise, haberin sonuç kısmını oluşturmaktadır. Bu başlık altında, Kutan'ın ertelemeye ilişkin başvurusunun mahkeme tarafından oybirliğiyle reddedildiği duyurulmaktadır. Haberde söylem analizi açısından ilginç bulunan nokta, gerek Başbakan Ecevit, gerek Özkan, gerekse Kutan'a ait açıklamaların verilmemesi, olayın muhabirlerin görüşleri doğrultusunda aktarılmasıdır. Habere konu olan taraflardan yalnızca Anayasa Mahkemesi Başkanvekili Haşim Kılıç'ın açıklaması dolaylı olarak aktarılmıştır.

Tematik çözümleme açısından öne çıkarılan en önemli unsur, Ecevit'in FP'nin kapatılmasının ertelenmesi yönündeki açıklaması iken olay öncesi gelişmeler, görüşmeler "durum" kısmını oluşturmuş, ana metin; ana tema, durum ve olayın sonuçlarının biraraya getirilmesiyle yapılandırılmıştır. Haberde sık sık birincil tanımlayıcılara ait olduğu belirtilen görüşlere başvurulmuş, muhabirler haberi kendi yorumlarını da katarak biçimlendirmişlerdir.

FP'nin kapatılması kararının Anayasa Mahkemesi tarafından açıklanmasından bir gün sonra Hürriyet'in haberini, karar neticesinde milletvekilliği düşürülen Nazlı Ilıcak'ı hedef alarak oluşturduğu görülmektedir. "FP'yi de yedi" (23 Haziran 2001) başlığının kullanıldığı haberin

alt başlığında ise, "Nazlı Ilıcak, laik cumhuriyete aykırı eylemleriyle Fazilet Partisi'nin kapatılmasına sebep oldu" cümlesi kullanılmıştır. Habere ait ilk ara başlık, "Ilıcak ve Sobacı gitti" şeklindedir ve bu başlık altında, Ilıcak ve Sobacı'dan beyan ve eylemleriyle partinin kapatılmasına sebep olan kişiler olarak bahsedilmektedir. "Karar 3'e karşı 8 oyla" ara başlığı altında ise, FP'nin kapatılma nedeni Anayasa maddelerine dayanılarak açıklanmakta, kapatma kararına karşı oy kullanan Anayasa Mahkemesi üyelerinin isimleri aktarılmaktadır. "Malları Hazine'ye" başlığı altında partinin mallarının Hazine'ye geçtiği duyurulurken, "Millete hayırlı olsun" başlığıyla Anayasa Mahkemesi Başkanı Bumin'in kapatma kararını açıklayış şekli anlatılmıştır. Bumin'e ait olduğu belirtilen sözlerin başlığa taşınması, gazetenin de aynı görüşün savunucusu olduğunu ortaya koymaktadır. Haberde ayrıca, tüm Türkiye'nin FP davasıyla ilgili kararı "nefesini tutarak dinlediği" yorumunda bulunulmuştur. Birinci sayfada ayrıca, Nazlı Ilıcak'ın FP'nin yasaklı milletvekili Merve Kavakçı'yla Meclis'te görüntülenmiş bir resmi ve yine Ilıcak'a ait bir fotoğraf kullanılmıştır. van Dijk'a göre, kullanılan görsel malzemeler haberin okuyucu üzerindeki etkisini ve inandırıcılığını arttırmaya yönelik etkili bir yöntemdir.

Haberin devam sayfasına aktarılan kısmında da çok fazla fotoğraf kullanımına başvurulduğu görülmektedir. Burada da yine Ilıcak'a ve Kavakçı'ya ait fotoğraflar haberin ikna ediciliğini arttırmak için ön plana çıkarılmıştır. Sayfada ayrıca, Anayasa Mahkemesi'nin milletvekilliklerini kaldırdığı ve siyaset yasağı getirdiği diğer milletvekillerinin de fotoğrafları yer almaktadır. Gündem sayfasında da eleştiriler Ilıcak'a yöneliktir ve "FP'yi de yedi" başlığı tekrarlanmıştır. "RP'nin devamından değil, laiklikten kapatıldı" (23 Haziran 2001: 18) başlığının da kullanıldığı haberde yer alan alt başlık ise, "Türban şovu 1 No'lu delil" cümlesinden oluşmuştur. Bu başlık altında, Kavakçı'nın Meclis'e türbanlı olarak, Ilıcak refakatinde geldiği hatırlanmakta ve FP'lilerin de bu olayı ayakta alkışlamalarının Yüksek Mahkeme tarafından bir numaralı delil sayıldığı bilgisi verilmektedir. Haberde, "türban şovunun ve yedi FP'linin laiklik karşıtı eylem ve sivri sözlerinin de" kapatma nedeni sayıldığı duyurulmaktadır. Muhabir tarafından yanlı bir şekilde

kullanılan bu kelimeler, olayın gazete yönetimi tarafından da onaylanmadığının göstergesidir. Gazetenin, FP'nin kapatılmasından dolayı eleştirilerini Ilıcak üzerinde yoğunlaştırması objektiflik açısından ele alınması gereken bir husustur. Bu haber ve sayfada yer alan diğer haberler, gazetenin Ilıcak hakkında olumsuz düşüncelere sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Haberlerde Ilıcak'tan "tuttuğunu batıran" biri olarak bahsedilmektedir. Gazetenin bu yaklaşımının nedeni, bir dönem Akşam grubu ile Doğan grubu arasında yaşanan rekabet ve Ilıcak ile Hürriyet'in köşeyazarları arasındaki polemikler olabilir. Gazete, bu tür bir yaklaşımla habercilik anlayışına ters düşmekte, objektiflikten uzak olduğu ortaya çıkmaktadır.

Hürriyet'te aynı gün konuyla ilgili yayınlanan diğer bir haber, "Duaları tutmadı" (23 Haziran 2001: 19) başlığını taşımakta, haber metni incelendiği zaman metinle başlık arasında uyum olmadığı görülmektedir. Spotsuz olarak verilen haberde, Anayasa Mahkemesi'nin kararı öncesi Cuma namazına giden Kutun ve partililerden bahsedilmekte, Kutun'un uzun uzun dua ettiği belirtilmektedir. Haberde başlıktan anlaşıldığı gibi, Kutun'un ya da partililerin kapatılma kararının olmaması için dua ettikleriyle ilgili bir bilgiye rastlanmamıştır. Muhabirin, açıklanmaması halinde bilinmesi mümkün olmayan bir konuda bu şekilde yorumda bulunması, okuyucuyu yönlendirme çabasının sonucu olarak değerlendirilebilir.

Hürriyet, FP'nin kapatılması olayına dış basının yaklaşımını ise, tıpkı Cumhuriyet'te olduğu gibi "İslami vampirler kapatıldı" başlığı (24 Haziran 2001: 1-19) ve "Dış Basında FP" üst başlığıyla duyurmaktadır. Birinci sayfada en sol sütunda verilen haber dış basından alınan alıntılardan oluşturulmuş, FP'nin kapatılmasıyla ilgili farklı yorumlar da bulunmasına rağmen Hürriyet, The Independent'in yorumunu başlığa taşımayı tercih etmiştir. Bu tutum, iki gazetenin aynı görüşü paylaştığı anlamına gelmektedir. Haberin Gündem sayfasında işlenen devamında da, İngiltere, Fransa, Almanya, Yunanistan, İtalya ve İran basınlarının konuya yaklaşımları aktarılmaktadır. Spotsuz olarak yayınlanan haber alıntılardan oluştuğu için başlık haricinde gazetenin herhangi bir yorumuna rastlanmamıştır.

Hürriyet 25 Haziran 2001 tarihli manşetini de FP ile ilgili bir habere ayırmıştır. "FP'yi yakan gece" ana başlığıyla verilen haberin alt başlığı, "Merve Kavakçı'nın adaylık kararı, FP Başkanlık Divanı'nın 24 Şubat 1999'da sabaha kadar süren toplantısında Erbakan'ın zoruyla alındı" şeklindedir. Başlıklardan da anlaşılacağı gibi gazetenin FP'nin kapatılmasından Erbakan'ı sorumlu tuttuğu, bu iddiasını da açıkça ortaya koyduğu görülmektedir. Haberde kullanılan ara başlıklar, "Türban gündemde yoktu", "Kutan da açıklama yapmıştı", Erbakan devrede: Merve aday" cümlelerinden oluşmakta, bu başlıklar altında Merve Kavakçı'nın aday gösterilmesi konusunda yapılan görüşmeler, olay öncesine ait bilgiler aktarılmaktadır. Son başlık altında ise, Erbakan'ın Kavakçı'nın aday gösterilmesini sağlamasıyla birlikte FP'nin kapatılma sürecinin başladığı, bu olayın FP'yi karıştırdığı, Menderes'in de bu nedenle partiden ayrıldığı belirtilmektedir. Haberin Gündem sayfasındaki devamında da aynı başlık altında konuyu özetleyen iki spot verilmiştir. Haberin girişinde ise, "Fazilet'i yakan kararın aslında şimdi değil, bundan tam 28 ay önceki bir 'gece yarısı' toplantısında alındığı ortaya çıktı" cümlesi kullanılarak, Kavakçı'nın aday gösterilme süreci anlatılmaktadır. Haberin ilerleyen kısımlarına bakıldığında bu haberin, Hürriyet'te FP muhabiri olarak çalışan Turan Yılmaz'ın kitabından yola çıkarak hazırlandığı ortaya çıkmaktadır. Gazetenin doğruluğu ispatlanmamış bilgilerden ve kendi bünyesinde çalışan elemanın söylediklerinden yola çıkarak bu kadar derinlemesine bir haber hazırlaması haberin objektif olabileceği düşüncesini ortadan kaldırmaya yetmektedir. Haber kaynaklarının belirtilmediği bu haberde, bilgilerin kimden ya da kimlerden alındığı konusunda belirsizlik ve sübjektif yorumlar bulunmaktadır.

3- Zaman Gazetesi

Zaman gazetesi de diğer iki gazete gibi, Anayasa Mahkemesi'nin FP'nin kapatılma kararını açıklamasından bir gün önceki manşetini FP davasıyla ilgili gelişmelere ayırmıştır. "Fazilet Paniği" (21 Haziran 2001) başlığının atıldığı haberin alt başlığı, "Anayasa Mahkemesi, FP'nin erteleme isteğini geri çevirdi. Kapatma ihtimali ve FP'nin sine-i millet resti, siyaset ve ekonomiyi zora soktu" cümlelerinden oluş-

muştur. Başlıkların da ortaya koyduğu gibi gazete, birtakım çevrelerin FP'den korktuğunu, FP'nin Anayasa Mahkemesi'ne restinin siyaseti ve ekonomiyi zora soktuğunu düşünmekte, FP'nin ülkeye korku salan bir güç haline geldiği iddiasında bulunmaktadır. Üç spotla verilen haberde spotlardan ilkinde "Türkiye nefesini tuttu" başlığı atılmış, FP'nin seçimi zorunlu kılmayacak bir karar çıkması halinde başvuracağı sine-i millete dönme kararının siyaset ve ekonomiyi "paniklettiği" söylenmektedir. Spotta ayrıca, kamuoyuna kararın önemini anlatmak ve taraf toplamak amacıyla "Türkiye mahkemenin vereceği karara kilitlendi" yorumu yapılmıştır. Hiçbir haber kaynağına başvurulmadan yapılan bu çıkarımlar haberin objektiflik ilkesinden uzak olduğunu ortaya koymaktadır.

Habere ait ikinci spot ise "Fazilet davaya ara istedi" başlığı taşımaktadır. FP'li Şeref Malkoç'un FP davasına ara verilmesi için Anayasa Mahkemesi'ne başvurduğu bildirilmektedir. Malkoç'un gerekçesi muhabir tarafından, "AİHM'nin RP kararının ve Meclis'in üzerinde anlaşığı Anayasa değişikliği paketinin beklebilmesi" olarak açıklanmaktadır. "Ekonomi darmadağın olur" başlıklı spotta, Ecevit'in de Anayasa değişikliği yapıncaya kadar ertelemenin faydalı olacağı yönünde açıklama yaptığı ancak mahkemenin 'gerekçeleri yetersiz bularak' ertelemeyi reddettiği ifade edilmektedir.

Haber devam sayfasında ise "Ankara'yı korku sardı" başlığıyla yer almaktadır. Buradaki spotta da, FP'nin sine-i milletteki kararlılığının hem hükümet hem de kamuoyu üzerinde endişe yarattığı, bu çevreleri seçim korkusu sardığı yorumunda bulunmaktadır. Spotta vurgulanan diğer bir konu ise, FP'nin hükümetle yaptığı temaslardan ardından Anayasa Mahkemesi'ne erteleme başvurusunda bulunduğu ve aynı gün ret cevabı aldığıdır. Başlıktan ve spottan da anlaşıldığı gibi Zaman, gelişmeleri FP tarafından izlemekte ve kamuoyuna duyurmaktadır. Haber girişinde konuyla ilgili özet bilgi verilmekte, FP'nin Anayasa Mahkemesi'ne yaptığı müracaatın sonucu "karara saatler kala yapılan sürpriz atak sonuç vermedi" cümlesiyle anlatılmaktadır.

Tematik çözümlene açıdan ele alındığı zaman haberde dikkat çeken unsur, başlıkla ana metin

arasında uyum bulunmamasıdır. Başlıkta FP'lilerin sine-i millet kararının hükümeti ve kamuoyunu korkuttuğunu anlatır bir cümleye yer verilmişken bu konu, haber metninde işlenmemiştir. Haberde, tematik olarak öne çıkarılan en önemli konu, FP'li milletvekillerinin kararlılığının Ankara üzerinde yaptığı etkidir. İkinci olarak vurgulanan konu ise, FP'nin hükümetle temaslardan ardından erteleme için Anayasa Mahkemesi'ne başvurması ve bu talebin mahkeme tarafından reddedilmesidir. Haberde ayrıca, ana temayı destekleyen olay öncesi bilgilere, siyasetler arasında yapılan görüşmelere, açıklamalara yer verilmiş, bu gelişmeler arka plan bilgileri oluşturmuştur. Şematik çözümlene açıdan ele alındığı zaman haberin "durum" kısmında ana tema ile arka plan bilgileri aktarılmış ve habere konu olan ana olayların sonuçları verilmiştir. "Yorum" kısmında ise, olayın taraflarından Ecevit ve Bumin'in tepkileri tırnak içinde aktarılmıştır. Muhabir gerek kendi yorumlarını katarak gerekse birincil tanımlayıcıların görüşlerini olduğu gibi aktararak haberi oluşturmuştur.

Zaman'ın bir gün sonraki manşetini de konuyla ilgili bir habere ayırdığı görülmektedir. "Türkiye kilitlendi" (22 Haziran 2001) başlığıyla verilen haberde alt başlık olarak "Anayasa Mahkemesi'ndeki FP davasının karar görüşmeleri bugüne kaldı. Davaya kilitlenen Türkiye nefesini tuttu kararı bekliyor" cümleleri kullanılmıştır. Haberde üç spot bulunmaktadır ve bu spotlarda gazeteye göre "kapatma kararının çıkması halinde Türkiye'de yaşanacak olumsuzluklar" sıralanmaktadır. "Döviz ve faiz arttı" başlığıyla verilen ilk spotta, siyaset ve ekonominin, FP davasından seçimi zorunlu kılacak bir karar çıkma tedirginliği yaşadığı ve bu tedirginliğin tüm ülkeyi karara kilitlediği yorumu yapılmaktadır. "Ecevit endişeli" başlığını taşıyan ikinci spotta ise, Ecevit'in seçim endişesini yenilediği belirtilmekte ve seçim olması halinde ülkede olumsuzluklar yaşanacağına ilişkin açıklaması tırnak içinde aktarılmaktadır. Üçüncü spot ise "FP strateji arıyor" başlığıyla aktarılmaktadır ve burada da FP Başkanlık Divanı'nın kararın açıklanmasının ardından ne tür bir strateji izleneceğini belirlemeye yönelik toplandığı duyurulmaktadır. Spotta ayrıca FP'li Yasin Hatipoğlu'nun seçimle ilgili sözlü tepkisi tırnak içinde aktarılmaktadır.

Haber devam sayfasında “Tedirgin bekleyiş” (22 Haziran 2001) başlığıyla işlenmiştir. Kullanılan bu başlıkla, kararın önemi vurgulanmakta, kapatma kararının yol açacağı sonuçlara dikkat çekilmektedir. Burada yer alan spotta ise, FP davasının sonuçlanmasına saatler kaldığı, kararın “Türkiye’nin siyasi ve ekonomik geleceğini derinden etkileyeceği” belirtilerek bu kararın “dış dünyada da merakla beklendiği” yorumunda bulunmaktadır. Muhabir bu tür bir üslupla, FP davasının önemli bir dava olduğu yönünde mesajlar iletmekte, mahkemenin olumsuz bir karar vermesini engellemek istemesine, kapatma kararıyla birlikte yaşanabilecekler hakkında çıkarımlarda bulunmaktadır. Haber girişinde de spotta vurgulanan konulara ağırlıklı olarak yer verilmiş, “ülkenin bir seçim ihtimali ile karşı karşıya bulunmasının başta hükümet üyeleri olmak üzere bütün kesimlerde tedirginliğe sebep olduğu” belirtilmiştir. Hiçbir kaynağa dayandırılmadan yapılan bu yorumlar haberin inandırıcılığı konusunda kuşku duyulmasına neden olmaktadır. İsim belirtilmeden iletilen diğer bir değerlendirme ise şöyledir: “Türk siyasetinin önünün açılması, ekonomik tedirginliğin giderilmesi, hatta ülkenin dış dünyaya açılımı bu dava sonucu ile irtibatlandırılıyor. Bu çerçevede Avrupa Birliği’ne üyelik sürecinin kesintiye uğramasından endişe ediliyor.” Bu yorumdan da anlaşılacağı üzere gazetenin bu haberi, kendi beklentilerini dile getirmek üzere yayınladığı, FP’nin kapatılmasından endişe duyduğu oldukça açıktır.

Tematik olarak öne çıkarılan konu, FP’nin kapatılmasıyla birlikte Türkiye’nin iç ve dış ilişkilerinde yaşanabilecek olumsuzluklardır. Haberde, olay öncesine ait gelişmeler, FP’nin erteleme isteğinin mahkeme tarafından reddedilmesi, Anayasa Mahkemesi Başkanı Bumin’in, Başkanvekili Kılıç’ın ve FP Lideri Kutan’ın, Genel Başkan Yardımcısı Zengin’in açıklamaları arka plan bilgileri olarak aktarılmaktadır. Muhabirin olayın taraflarına ait bu açıklamaları tırnak içinde aktardığı ve kendi yorumunu katmaksızın olayı yorumladığı görülmektedir. Haberde başlıkların spotla ve ana metinle uyumlu olduğu, spotlarda ve haber girişinde olayın özetinin verildiği saptanmıştır.

Zaman, Anayasa Mahkemesi’nin FP’nin kapatıldığına dair kararını “Muhalefet kapatıldı” (23

Haziran 2001) başlığıyla duyurmuştur. Başlıkta bu tür bir cümlenin seçilmesinin amacı hükümete de göndermede bulunmak olabilir. Gazete bu tür bir söylemle, hükümetin de işbirliğiyle en fazla milletvekiline sahip olan muhalefet partisinin kapatıldığını ve hükümete muhalif olacak bir gücün ortadan kaldırıldığına dikkat çekmektedir. Yine başlıkta kullanılan edilgen yapı, haberin hedef kitle üzerindeki etkisini arttırmak için seçilmiş olabilir. Haberin alt başlığı ise “Anayasa Mahkemesi, 3’ü milletvekili olmayan, parti yönetiminde yer almayan 5 FP’linin söz ve eylemleri dolayısıyla FP’yi ’odak olmaktan’ kapattı” cümlesinden oluşmaktadır. Habere ait iki spotun bulunduğu sayfada spotlardan ilki “Kapatma gerekçesi odak!” başlığını taşımakta ve Anayasa Mahkemesi’nin FP davasında kapatma kararı verdiği duyurulmaktadır. Spotta ayrıca, Mahkeme Başkanı Mustafa Bumin’in, “FP’nin, laik cumhuriyet ilkesine aykırı eylemleri nedeniyle temelli kapatılmasına karar verildiği” yönündeki açıklaması yer almaktadır. “5 kişi partiyi odak yaptı” başlığıyla verilen spotta ise mahkemenin, eski, yeni milletvekillerinin söz ve eylemleri dolayısıyla FP’nin odak olduğuna hükmettiği ifade edilmektedir. Spotta bu milletvekillerinin isimleri de yer almaktadır.

Haberin politika sayfasındaki devamında ise, “Kapatmalı demokrasi“ (23 Haziran 2001: 11) başlığı kullanılmıştır, objektiflikten uzak görünen bu başlıkla, demokrasilerde parti kapatmanın yanlışlığına dikkat çekilmekte, bu yönde kamuoyu oluşturulmaya çalışılmaktadır. Burada yer verilen spotta da, Anayasa Mahkemesi’nin, FP’yi, ’irticai eylemlerin odağı’ olduğu gerekçesiyle kapattığı duyurulmakta, ana metinle ilgili özet bilgi verilmektedir. Spotta dikkat çeken unsur, kararın açıklandığı güne kadar ülkede seçim olacağına dair haberler yapan gazetenin burada “beklenildiği gibi kapatma kararından seçim çıkmadı” yorumunda bulunmasıdır. Bu cümleden hareketle gazetenin de, mahkemenin seçimi zorunlu kılacak bir karar vermeyeceğini bilmesine rağmen, kamuoyunu bu tür bir beklenti içine sokmak ve kamuoyu desteğini de arkasına alarak seçimi zorunlu kılmak gibi bir amaç taşıdığı sonucu çıkarılabilir.

Haberin girişinde de kararla ilgili özet bilgi verilmektedir, burada çalışmanın konusu açı-

sından üzerinde durulması gereken nokta haberde yer alan; “bu kapsamda Fazilet Partisi'nin hiçbir yöneticisi söz konusu 'odak' suçlamasına maruz kalmadı“ cümlesidir. Muhabir, okuyucularına aktardığı bu bilgide kapatma kararını farklı bir yönüyle ele almakta, FP'li yöneticileri kamuoyunun gözünde temize çıkarmaya çalışmaktadır. Ayrıca bu cümlede kullanılan kelimeler de gazetenin hangi tarafın yanında yer aldığını göstermek açısından önemlidir. Muhabir, mahkeme tarafından verilen “odak olmak“ kararını, “suçlama“ olarak değerlendirmekte, FP'nin bu olayda mağdur durumda bulunduğunu belirtmek için de “maruz kalmadı“ deyimini kullanmaktadır.

Haberde yer alan ilk ara başlık “Mahkmeden seçim gerektirmeyen karar“ cümlesinden oluşmuş ve bu başlık altında Yüksek Mahkeme'nin, sadece iki milletvekiline yasak getirerek, bir ara seçim ihtimalini de ortadan kaldırdığı belirtilmiştir. Haberde ayrıca, söz konusu milletvekillerinin, Başsavcı Sabih Kanadoğlu'nun ek iddianamesinde belirtilen, partinin Kurucu Genel Başkanı İsmail Alptekin ve Kurucu Genel Başkan Yardımcısı Mehmet Özyol olmadığı, “seçim arefesinde yaptığı bir konuşma dolayısıyla Nazlı Ilicak ve başörtülü bir grup öğrenciye mihmandarlık yaptığı gerekçesiyle Bekir Sobacı'nın 5 yıl süreyle yasaklandığı” belirtilmektedir. Haberde kullanılan ifadelerden de anlaşılacağı üzere gazete, Ilicak ve Sobacı'nın eylemlerinin siyasetten uzaklaştırılmalarını gerektirmeyecek eylemler olduğu görüşüne sahiptir. İkinci ara başlık olan “Tarihi açıklama” altında da Mahkeme Başkanı Bumin'in karara ilişkin açıklaması maddeler halinde verilmiştir. Başlıkta kullanılan bu vurgulu ifade, olayın tarihe geçecek derecede önemli olduğunu anlatmak üzere seçilen bir söylemdir. Başlıkta kullanılan bu tür iddialı, abartılı söylemler, haberin ikna ediciliğini arttırmaya yönelik retoriklerdir.

Tematik çözümleme açısından değerlendirildiği zaman vurgulanan en önemli konu, FP'nin kapatılmasıdır. Haber tamamen bu ana olay üzerine kurulmuş ve bu olayın sonuçları değerlendirilmiştir. Haberde başlıklar, spotla ve ana metinle uyumlu olup haber girişinde özet bilgi verilmiş ve genelden özele giden bir hiyerarşi izlenmiştir.

Zaman'da bir sonraki gün yayınlanan diğer bir haber de “Türkiye-AB ilişkileri zorda” (24 Haziran 2001: 10) başlığını taşımaktadır. İnceleme kapsamında bulunan Cumhuriyet ve Hürriyet gazeteleri kapatmayla ilgili dış basında yer alan haberleri “İslami vampirler yasaklandı“ başlığıyla aktarıırken Zaman'ın konuyu yine Türkiye-AB ilişkileri çerçevesinde ele aldığı ve başlıkta da bu konuyu vurguladığı görülmektedir. Aynı konuyla ilgili atılan farklı anlamlar yüklü başlıklar, gazetelerin haber anlayışının ideolojileri çerçevesinde şekillendiğini ve objektiflik ilkesini gözardı ederek kamuoyunu kendi düşünceleri doğrultusunda yönlendirdiğini göstermektedir.

Zaman habere üst başlık olarak da “FP'nin kapatılması dış basında“ cümlesini kullanmış ve haber spotsuz olarak yayınlanmıştır. Haberin girişinde, FP'nin kapatılmasının dış basında büyük yankı bulduğu vurgulanmakta ve dış basında konuyla ilgili yapılan haberlerden alıntılar yer almaktadır. Haberde başlıkların ana metinle uyumlu olduğu saptanmış, haber alıntılardan oluştuğu için durum kısmında eksiklikler bulunmuştur. Haberde yorum kısmını ise, dış basının FP'nin kapatılmasıyla ilgili yorumları oluşturmuştur.

SONUÇ

Fazilet Partisi'nin kapatılmasıyla ilgili incelenen gazetelerden Cumhuriyet ve Hürriyet, olayı aynı bakış açısından ele alarak partinin kapatılması kararını gerekli bir karar olarak yansıtmaktadır. Zaman gazetesinin yaklaşımı ise bu gazetelerin tersi yönündedir. Zaman, Anayasa Mahkemesi'nin FP hakkında verdiği kapatma kararını “danişıklı bir karar“ olarak nitelendirmektedir. Haberler üç gazetede de birinci sayfadan büyük puntolu başlıklarla verilmekte, çoğu zaman manşetten verilen haberlerin ayrıntıları devam sayfalarına aktarılmaktadır. Üç gazetenin de kapatma kararının birkaç gün öncesinden başlayarak konuyu ele aldıkları ve henüz partinin kapatılmasıyla ilgili resmi karar açıklanmamasına rağmen gazetelerin kapatma kararının çıkacağı yönünde haberler yayınladıkları ve kamuoyunu beklenti içerisine soktukları görülmektedir.

Haber yapılarının objektiflikten uzak olarak şekillendiği Cumhuriyet gazetesinin, haberle-

rinde sık sık yorum ve çıkarımlarda bulunduğu çalışmadan elde edilen bir sonuçtur. Haberlerde FP'den "kapatılmayı bekleyen parti" olarak bahsedilmekte, kapatma kararının ardından siyaset dünyasında "taşların yerinden oynayacağı", kapatılma kararından sonra "erken seçime gidileceği" gibi yorum ve çıkarım içeren cümleler yer almaktadır. Cumhuriyet'in kapatma kararının açıklandığı gün verdiği bir haber gazetesinin yaklaşımını ve ne derece objektif olduğunu ortaya koyar niteliktedir. Anayasa Mahkemesi FP'nin, daha önce kapatılan RP'nin devamı olduğu iddialarını kabul etmesine rağmen gazete, "FP de kapatıldı" başlığıyla ve haber metninde kullandığı benzer ifadelerle FP'nin RP'nin devamı olduğu yönünde yorumda bulunmaktadır.

Aynı gün yine Cumhuriyet'te yayınlanan bir haberde RP'nin kurucusu Erbakan'dan bahsedilmekte, FP'nin ve kapatılan diğer partilerin tamamının Erbakan tarafından kurulduğu belirtilerek parti başkanları "emanetçiler", kurulan partiler ise "Milli Görüş Partileri" olarak nitelenmektedir.

Hürriyet gazetesi ise, özellikle ilk günlerde verdiği haberlerde FP ile Anayasa Mahkemesi'ni karşı karşıya getirebilecek bir üslup benimsemiştir. Haberlerde "FP'nin Anayasa Mahkemesi'ne resti", "misilleme" gibi ifadelerin kullanılmasından iki kurum arasında gerginlik yaratmaya yönelik bir amaç çıkarılabilir. Kaynağı belirtilmeden muhabirin yorumları çerçevesinde hazırlanan bu haberin objektiflik kriterinden uzak olduğu açıktır.

Gazetenin habercilik anlayışının objektiflikten uzak olduğunu gösteren diğer bir haber ise kapatma kararının açıklandığı gün yayınlanmıştır. Haberde FP milletvekillerinden Nazlı Ilıcak partinin kapatılmasına yol açan kişi olarak aktarılmakta ve Ilıcak için "tuttuğunu batıran" sıfatı kullanılmaktadır. Yine aynı haberde kullanılan "FP'lilerin laiklik karşıtı eylem ve sivri sözleri" gibi ifadeler haberin yorum katılmaksızın hazırlanamadığını ve objektiflikten uzak olduğunu ortaya koymaktadır.

Hürriyet de Cumhuriyet gazetesinininkine benzer bir üslupla haberlerinde, mahkeme kararının aksine FP'nin RP ile ilişkisi bulunduğunu vurgulamakta, FP'nin Erbakan'ın kararları doğ-

rultusunda kapatıldığı iddialarına yer vermektedir.

Zaman gazetesinde ise daha önce de belirtildiği gibi henüz mahkeme tarafından resmen açıklanmayan karar hakkında yorumlarda bulunmakta, kararın danişıklı bir karar olduğu yönünde kamuoyuna mesaj iletilmektedir. Haberlerde parti başkanı ve partililerin görüşlerine benzer söylemlere yer verilmesi, bu ifadelerin başlıklara taşınması Zaman'ın da FP'lilerle aynı görüşü taşıdığını ortaya koymaktadır.

Zaman'da yayınlanan haberlerde FP büyük bir siyasi güç olarak yansıtılmakta, partinin kapatılmasıyla birlikte ekonomik ve siyasal hayatta büyük olumsuzluklar yaşanacağı vurgulanmaktadır. Muhabir bu tür bir üslupla, FP davasının önemli bir dava olduğu yönünde mesajlar iletmekte, mahkemenin olumsuz bir karar vermesini engellemek istercesine, kapatma kararıyla birlikte yaşanabilecekler hakkında çıkarımlarda bulunmaktadır.

Zaman, genel olarak bakıldığı zaman FP'nin kapatılmasının yanlış bir karar olduğunu, kararının Türkiye'nin AB girme sürecinde olumsuz etkide bulunacağını, demokrasilerde parti kapatılmasının demokrasinin ruhuna aykırı olduğunu vurgulamaktadır. Haberlerde bu tür yorumlara yer verilmesi objektiflik ilkesinin ihlal edildiğini ortaya koymakta, haberlerin muhabirin ve dolayısıyla gazete yönetiminin görüşleri doğrultusunda hazırlandığını açığa çıkarmaktadır.

Gazete haberlerinde, FP'yi mağdur taraf olarak yansıtmakta, FP'nin de RP'yle aynı akıbete uğradığı yorumunda bulunarak FP'yi kapatma kararının da RP için olduğu gibi yanlış bir karar olduğu belirtilmektedir. Haberlerde sık sık hukukçuların parti kapatılmasıyla ilgili görüşlerine yer verilmesi kapatma kararının yanlışlığını akredite kaynaklara başvurarak ispatlama çabasının bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Genel olarak ele alındığı zaman tematik incelemede gazetelerin, yanlılığını gösteren bazı temaların devamlı öne çıkarıldığı tespit edilmiştir. Önemli bulunan temaların başlığa, spota ya da metnin giriş paragraflarına yerleştirildiği görülmüştür. Bu hiyerarşi daima gazete

editoriyasının yaklaşımına uygun olarak düzenlenmiştir. İncelemede, objektifliğin temel yaklaşımlarından olan başlık/metin uyumu üç gazetede de başarısız bulunmuştur. Haberin ana metni, çeşitli kaynakların açıklamalarını ve farklı birçok konuyu içerdiği halde, başlıkta bazı temalar öne çıkarılmıştır. Söylem analizi açısından bakıldığında başlık ve spotlarda bir temanın öne çıkarılması, ana metindeki diğer temaların yanlı okunmasına yol açar. Böyle durumlarda, profesyonel normlar olan tarafsızlık, dengelilik, kesinlik gibi objektiflik ilkelerine uyulmuş olsa da, haberin objektif olması mümkün değildir.

Haberlerde özellikle kapatma kararının açıklandığı günlerde, açıkça yorum, hatta çıkarım içeren cümleler, başlık, altbaşlık veya spot olarak kullanılmıştır. Ana metin içerisinde de, gerek muhabirin kendi cümleleriyle, gerekse tarafı alıntılar yapılarak yorum cümleleri kurulduğu gözlenmiştir. Bunun yanında ana metnin "durum" bölümünü oluşturan, olayla ilgili bilgiler ve olayın sonuçları ile arka plan bilgilerin birçok haberde yeterli olduğu görülmüştür.

Haberlerde inandırıcılığı artırmak için bol bol fotoğraf, rakam, tarih, kanun numarası vs. kullanılmış, haber akredite kaynakların açıklamaları ile güçlendirilmeye çalışılmıştır. Ancak kimi zaman, muhabirin kendi görüşlerini, hayali "üst düzey yetkililere" dayandırarak açıkladığı da gözlenmiştir.

Sonuç olarak, Cumhuriyet ve Hürriyet gazeteleri FP'nin kapatılma kararını ülkenin geleceği ve laiklik açısından olumlu bir karar olarak aktarıırken Zaman gazetesi kararı daha çok demokrasiye indirilen bir darbe olarak nitelendirmekte, bu yaklaşımını da akredite kaynakların görüşlerine yer vererek ispatlamaya çalışmaktadır.

KAYNAKLAR

Cumhuriyet Gazetesi, 15-30 Haziran 2001.

Çebi MS (1997) Haber İçeriğinin Nesnellik Efsanesi, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 1 (1), 13-42.

Edgar A (1998) Nesnellik, Yanlılık ve Hakikat, A. Belsey ve R. Chadwick (der), Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar, Nurçay Türkoğlu (çev), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Engin, A (1999) Medya Ahlakı, Gazetecinin Kendi Ahlakından İbaretir, Birikim Derg, 117, 26-29.

Erdoğan İ ve Alemdar K (1990) İletişim ve Toplum, Bilgi Yayınları, Ankara.

Gönensin O (1997) Haber-Kapıcısı, Demokrasi, Özgürlük ve Basın, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul.

Güz N (1997) Türk Basınında Kamuoyu Araştırmalarının Yönlendirme Aracı Olarak Kullanılması, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi 1 (1), 45-72.

Hackett, RA (1998) Bir Paradigmanın Önemi Yitirisi: Haber Medyası Çalışmalarında Yanlılık ve Nesnellik, Ayşe İnal (çev.), A.Ü. İletişim Fakültesi Yıllık 1997-1998, 31-72.

Hürriyet Gazetesi, 15-30 Haziran 2001.

İrvan S (1999) Medya Etik ve Meşruluk Sınırları, Birikim Derg, Ocak, 112, 61-68.

Schiller H (1993) Zihin Yönlendirenler Cevdet Cerit (çev.) Pınar Yayınları, İstanbul.

Talu U (1999) Maskelisine Karşı Açık ve Özgür Sübjektiflik, Birikim, Ocak, 117, 18-20.

Tılıç LD (1998) Utanıyorum Ama Gazeteciyim, İletişim Yayınları, İstanbul.

Tokgöz O (2000) Temel Gazetecilik, İmge Yayınları, Ankara.

van Dijk TA (1988) News as Discourse, Lawrence Earlbaum Associates Publication, New Jersey.

Williams K (1998) Gerçeklerden Daha Önemli Bir Şeyler: Savaş Haberciliğinde Etik Sorunlar, A. Belsey ve R. Chadwick (der), Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar, Nurçay Türkoğlu (çev), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Zaman Gazetesi, 15-30 Haziran 2001.